

การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่น
ที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม
The Study Changed of Villages Name and
Identites is Reflected to Maha Sarakham Province

มนตรี ศรีราชเลา¹
Montri Srirajlao

¹ ดร., อาจารย์ประจำ คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการตั้งชื่อหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม

การวิจัยพบว่า ชื่อหมู่บ้านเป็นชื่อที่ชาวบ้านในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่แตกต่างกันตั้งขึ้นให้เป็นที่สังเกตหรือที่หมาย อันเป็นการสื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักสถานที่แห่งนั้น ตรงกันตามสภาพภูมิศาสตร์ที่ประกอบไปด้วยชื่อบ้านที่ขึ้นต้นด้วย แก่ง ห้วย หนอง คลอง บึง กุด ตามที่ราบลุ่มหรือแหล่งน้ำ เช่น ตามประวัติความเป็นมาในการตั้งชื่อ บ้านครั้งแรกที่บ้านลาดกุดขนาดใหญ่ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น บ้านนางไย ซึ่งในปัจจุบันยังมีร่องรอยเป็นกุดให้เห็นอยู่ การตั้งชื่อตามสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นที่ราบสูงชื่อบ้านจะขึ้นต้นด้วย ภู โคน โนน เช่น บ้านภูนา บ้านโคกก่อ บ้านโนนราศี และการตั้งชื่อบ้านที่ขึ้นต้นตามลักษณะพันธุ์ไม้หรือชื่อพันธุ์ไม้ เช่น บ้านดิว บ้านม่วง บ้านไคร่นุ่น บ้านหมี่ บ้านชีเหล็ก บ้านจั่ว เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงเพราะได้รับอิทธิพลจากภาษาภาคกลาง เหตุเปลี่ยนเพราะความไพเราะ เหตุเพราะชื่อเดิมเป็นชื่อที่ต้องห้ามตามคำโบราณ เหตุเปลี่ยนเพราะความเชื่อในเรื่องของความหมายของคำ ชื่อหมู่บ้านแต่ละชื่อสะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมของชุมชนนั้น ๆ ทั้งในด้านภูมิศาสตร์ ในด้านประวัติศาสตร์ ชื่อหมู่บ้านได้สะท้อนให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา และความสำคัญของสถานที่แห่งนั้นในอดีต ชื่อหมู่บ้านมักจะมีคำว่า เมือง บ้านเมืองเตา บ้านท่าขอน ยาง บ้านสระบัว เป็นต้น ส่วนในด้านวัฒนธรรม ชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยที่สำคัญต่อการเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐานว่า ที่ตั้งหมู่บ้านมักจะอยู่ในบริเวณที่สูง เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ อยู่ใกล้แหล่งน้ำ และมีความปลอดภัยในชีวิตเป็นสำคัญ อัตลักษณ์และการเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม นอกจากจะเป็นสื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักสถานที่ตรงกันแล้ว ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง

ความเป็นมาของหมู่บ้านนั้น ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนในอดีตเป็นอย่างดี

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้าน, อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้าน

Abstract

The Study changed of Villages Names and Identities is reflected to Mahasarakram Province research employed qualitative methods. This research aimed to 1) To study the name of the village Mahasarakram Province 2) The changed of Villages Names Mahasarakram Province 3) The Identities is reflected of Villages Mahasarakram Province. The areas of this research were the village Mahasarakram Province. The methodology of this research included two stages. The key methods for data collection were the study of documents, observation, interviews, and focus groups with stakeholders; Mahasarakram Culture board committees, Administrative and Organization. Data analysis was presented descriptively.

The research findings showed 1) The name of the village is to each of the different villagers. It communicates that people know the place is geographically Include (Kheang Honk Nong Khaong Boank Kod) such as the history; named the first village that Kud Yang later renamed as the Nang Yai. Naming the geography of the village will begin with (Phu Kong Noon Include Bang Phu Na Bang Kong-Ko Bang Noon- Sri) and the name of the village nature species Include (Til village Mong village Kri-Nong village Mee village Kee-Leak village Keay village

The changed of villages names and identities is reflected to Mahasarakram Province research findings showed 1) The change is influenced by the central language. for well-word, the belief of the meaning of words. Each village name reflects the community because The village name reflects the history and importance of that place in the past. The village name is popular Mueang. The culture of the village name in Mahasarakram reflects the choice of location; Popular in the highlands, Abundance, nearly river and security. The identity of village name change in Mahasarakram province. In addition to media people know the place. It also reflects the background of the village in various aspects as well.

Keywords: Changes to the name of the village, Identity reflected through the village name

บทนำ

มนุษย์สามารถกำหนดความหมายของถ้อยคำต่าง ๆ ได้มากมาย และสามารถประดิษฐ์ภาษาเขียน ซึ่งอำนวยความสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในสังคม สิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์ก็คือ การมีวัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ การสืบทอด และมีการสร้างสรรค์ โดยใช้ภาษาเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย และถ่ายทอดวัฒนธรรมออกมา ดังจะเห็นได้จากแต่ละชาติจะมีภาษาที่แสดงออกถึงวัฒนธรรม ที่เรียกว่า วัฒนธรรมภาษาการตั้งชื่อหมู่บ้าน ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวิถีชีวิตของชุมชนและสภาพแวดล้อม ชื่อบ้านมักจะเป็นสิ่งแรกที่สะดุดความสนใจ ทั้งนี้เพราะเรามักจะมีความคิดว่าชื่อบ้านจะต้องมีลักษณะที่เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือบอกความหมายความสำคัญของสิ่งนั้น ๆ ดังนั้น ชื่อสถานที่น่าจะบอกลักษณะ

สำคัญ ๆ ของท้องถิ่นนั้น ๆ ที่สะท้อนออกมาจากการใช้ชื่อ ซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลทาง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ตลอดจนความเชื่อ หรือวัฒนธรรมบางประการของท้องถิ่น ที่ทำให้มองเห็นภาพรวมของท้องถิ่นนั้นได้ (วนิดา ศรีสินธุรส, 2534)

จังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญ ได้รับการแต่งตั้งเป็นเมือง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ. ศ. 2408 แต่ก่อนหน้าที่จะตั้งเป็นเมืองมหาสารคามนั้น บริเวณนี้เคยเป็นที่อยู่ของมนุษย์มาเป็นเวลานานแล้ว บางยุคบางสมัยก็เป็นชุมชนที่เจริญรุ่งเรือง บางยุคบางสมัยก็เสื่อมโทรม อย่างไรก็ตามในบริเวณเมืองมหาสารคาม มีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์หลายยุคหลายสมัยนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (หมายถึงสมัยที่มนุษย์ยังไม่รู้จัก การใช้ตัวอักษร) ในบริเวณเมืองมหาสารคาม ได้พบหลักฐานที่เป็นเครื่องมือยืนยันทัน ว่ามีผู้คนได้มาตั้งถิ่นฐาน กระจายในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะอำเภอยักษ์ภูมิพิสัยมีมากกว่าบริเวณอื่น พบว่าผู้คนในยุคนี้ดำรงชีพด้วยการเกษตร มีการทำเกลือ และ บางแห่งมีการถลุงโลหะ บางแห่งมีการขุดคุ้ยน้ำคันดินล้อมรอบชุมชนเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ขาดแคลนแหล่งน้ำ

สำหรับภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อบ้านหมู่บ้าน ส่วนใหญ่กำหนดขึ้นตาม อัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยคนในท้องถิ่นตั้งชื่อสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใดตามความรู้สึกนึกคิด ของตน นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้านตามความเหมาะสมและความ นิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งอาจจะสัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ หรือสัมพันธ์กับ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือสัมพันธ์กับสิ่งอื่นใดที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น เช่น ตั้งตาม ลักษณะภูมิประเทศ ตั้งตามตำนาน ตั้งตามบุคคล ตั้งตามชื่อสัตว์ ตั้งตามพันธุ์ไม้ และ ตั้งตามชื่อ ห้วย หนอง คลอง บึง เป็นต้น แม้กระทั้งการตั้งชื่อของคนไทย น่าจะเป็น ข้อมูลทางภาษาที่สะท้อนลักษณะของสังคมไทยบางด้านได้อย่างดี โดยเฉพาะในด้าน ชาตินิยม ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตบางประการดังที่ สุภาพรพรณ ญ บางช้าง (2527) ได้กล่าวถึงลักษณะของการใช้ภาษาในการตั้งชื่อของคนไทยทั้งฝ่ายราชสกุล และฝ่ายสามัญชน ว่ามีความหมายสะท้อนค่านิยม ความเชื่อ ของคนในยุคสร้างบ้าน แปรเมือง ดังนี้

1. สะท้อนในเรื่องความสัมพันธ์ฉันญาติ ดังจะเห็นได้จากพระนาม พระมหากษัตริย์บางพระนามแสดงความหมายลำดับเครือญาติ เช่น राम (กลาง) ไส (สี่) จัน (ห้า) หรือลักษณะที่ปรากฏในชื่อของสามัญชนสุโขทัยส่วนใหญ่ เช่น เอื้อย อ้าย ยี่ เป็นต้น

2. สะท้อนถึงการมุ่งเอาความปลอดภัย มั่นคง และความเจริญของชุมชน เป็นหลักร่วมกัน เช่น พระนาม บานเมือง หมายถึง ผู้ที่เปิดขยายบ้านเมือง หรือคำว่า คำแหง แสดงถึงความมั่นคงแข็งแรง หรือของสามัญชน เช่น คำว่า คง จอด ก็มีความหมายถึงการดำรงอยู่อย่างมั่นคง เช่นกัน

อย่างไรก็ตามเมืองมหาสารคามเมื่อแรกตั้งอยู่ในความดูแลบังคับบัญชาของ พระขัติยวงษา (จัน) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด โดยเฉพาะถ้าเป็นคติความใหญ่เป็นมหันตโทษ ก็ต้องส่งไปให้พระขัติยวงษาพิจารณาตัดสิน ที่สำคัญยิ่งก็คือ พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระเจริญราชเดช (กวด) จะต้องพากรรมการเมืองชั้นผู้ใหญ่หรือที่เรียกว่า อาญา 4 ผู้ช่วยอาญา 4 และกรรมการเมืองไปร่วมพิธีที่เมืองร้อยเอ็ด ร่วมกับพระขัติยวงษา ปีละ 2 ครั้ง คือในวันตรุษ (เดือน 5) และวันสาทร (เดือน 10) ทั้งนี้เพราะถือว่าเมือง มหาสารคามเพิ่งตั้งใหม่ ยังไม่คุ้นเคยกับธรรมเนียม นอกจากนี้จังหวัดมหาสารคามยังมีลักษณะภูมิประเทศที่สลับซับซ้อนและน่าสนใจ จึงเป็นดินแดนที่เหมาะสมจะทำการ ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับประวัติชื่อหมู่บ้านไว้ ประกอบกับยังไม่มีผู้ใดได้ทำการ ศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างกว้างขวางมาก่อน พร้อมกันนั้น การทำ วิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อ หมู่บ้านนี้ ก็จะเป็นแนวทางในการกระตุ้นให้ผู้สนใจในเรื่องราวของท้องถิ่น ได้ทำการ ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และรวบรวมเพื่อประโยชน์ในการเก็บรักษาและรวบรวมเป็น หลักฐานในด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น อันน่าจะเป็นแนวทางไปสู่การส่งเสริมสนับสนุน และดำรงไว้ซึ่งเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของสังคมและประเทศชาติต่อไป

ด้วยสาเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ค้นคว้า รวบรวม และ วิจัย การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อ หมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาการตั้งชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เหตุที่ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากผู้วิจัยต้องการทราบ และต้องการเข้าใจถึงเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม ว่า มีผลในด้านทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนอีสานอย่างไรบ้าง ซึ่งเน้นการมองปรากฏการณ์ให้เห็นภาพรวมในการตั้งชื่อหรือเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้านโดยการมองจากหลายมิติ และต้องการทำความเข้าใจด้วยความลึกซึ้งถึงความหมายของการกระทำของคนในชุมชน รวมทั้งปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก (In - depth Study) การสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการวิเคราะห์เอกสาร(Document Analysis) โดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และบันทึกภาพนิ่งทุกอย่างด้วยตัวนักวิจัยเองซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแผนที่ในชุมชน และข้อมูลเบื้องต้นจากหน่วยงานที่สำคัญของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการตั้งชื่อหรือเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้าน เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพัฒนาชุมชนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้านหรือชุมชนในชนบทและผู้นำชุมชนทุกระดับ

2. การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการสัมภาษณ์ และการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามเมื่อลงไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ทำการวิจัย
3. การกำหนดแผนปฏิบัติงานลงภาคสนามก่อนลงมือทำงานจริงในช่วงระยะเวลาที่กำหนด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยแบ่ง ขั้นตอนการวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และขั้นตอนการพัฒนาใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีการปรับปรุงแบบบางส่วนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับระยะเวลาของการศึกษา คือเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2559 เป็นต้นไป ซึ่งการเก็บข้อมูลยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ตามที่กำหนด โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ สุภางค์ จันทวานิช (2548)

1. แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้น
2. การศึกษาจากเอกสาร
3. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
4. การสนทนากลุ่ม

และมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ขั้นตอนการวางแผนก่อนลงภาคสนาม

1.1 ทำการศึกษาเอกสาร งานวิจัย ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเกี่ยวกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการวิจัย

1.2 ประสานข้อมูลกับพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลด้านประชากร และตัวอย่างถึงความเป็นไปได้ในการวิจัย ตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดในการเลือกพื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง

1.3 ประสานกับคณะวัฒนธรรมศาสตร์เพื่อขอหนังสือขออนุมัติทำการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นตอนดำเนินการในภาคสนาม

2.1 ขั้นตอนการวิจัย เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการ สัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาสังเคราะห์ วิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคามและการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

2.2 ขั้นตอนการพัฒนา เริ่มต้นจากออกแบบ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการขั้นตอนการวิจัยมาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม

2.3 ขั้นตอนการทดสอบ จัดประชุมชี้แจงเพื่อนำเสนอข้อมูลถึงการเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้านที่ได้จากการวิจัยต่อผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ และรับฟังข้อคิดเห็น เพื่อหาข้อสรุปที่เหมาะสมร่วมกันเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ต่อไป

2.4 ขั้นตอนการติดตามการดำเนินงาน ในช่วงที่ดำเนินการตามกระบวนการจะมีการติดตาม เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ และทราบความก้าวหน้า ข้อดี ข้อเสีย ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 ขั้นตอนการสรุป ประเมินผล จัดประชุมกลุ่มย่อยการเพื่อสรุปผลการดำเนินงานร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยให้แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ แนวทางการแก้ไขปัญหา

3. ขั้นตอนสรุปและเผยแพร่การวิจัย

3.1 เมื่อสิ้นสุดการวิจัยในภาคสนาม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสังเคราะห์และวิเคราะห์สรุปเขียนรายงานการวิจัย

3.2 จัดทำรูปเล่มเพื่อเผยแพร่ พร้อมทั้งส่งข้อมูลให้หน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการพัฒนางานต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีการใช้คำประกอบชื่อที่แสดงลักษณะภูมิประเทศ เช่น คำว่า บ้านโนนโขง หรือบ้านโขงกุดหวาย หรือบ้านกุดหัวช้าง จะมีลักษณะวงเวียนของลำน้ำชี หรือบ้านกุดไผ่จ่อ บ้านกุดเวียนจะมีลักษณะคดโค้งในเขตอำเภอเมืองมหาสารคามมักใช้กับชื่อหมู่บ้านตามริมน้ำในลำน้ำชี เป็นต้น หรือ จะตั้งตามลักษณะชื่อบ้านเก่าเมืองเก่า เช่น บ้านเมืองเตา เมืองเสือ ที่อำเภพยัคฆภูมิพิสัย จะใช้คำว่าโนน โพน โคก ซึ่งเป็นคำมีการใช้กันมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น บ้านโคกพระ อำเภอกันทรวิชัยเพราะมีพระสำคัญหลายองค์ บ้านโคกก่อ อำเภอเมือง ชื่อพันธุ์เห็ดชนิดหนึ่ง เป็นต้น หรือลักษณะภูมิประเทศที่เป็นห้วย นอง คอง บึง และแหล่งน้ำมีคำประกอบชื่อบ้านนามเมืองที่บอกลักษณะภูมิประเทศที่เป็น ห้วย นอง คอง บึง และแหล่งน้ำนำหน้า ซึ่งบางคำก็ใช้เฉพาะบางท้องถิ่นเท่านั้น เช่น คำว่า บ้านนาตุน อำเภอนาตุน บ้านนาเชือก อำเภอนาเชือก บ้านหนองคูขาด บ้านบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ บ้านหนองปลิง อำเภอแกลง บ้านแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง เป็นคำภาษาถิ่นที่ใช้เฉพาะทางภาคอีสานเท่านั้น เป็นต้น จังหวัดมหาสารคาม จะเห็นว่าจากลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกันทำให้ชื่อบ้านแตกต่างกันไปด้วย

นอกจากนี้ยังมีการตั้งชื่อหมู่บ้านที่ตั้งให้สอดคล้องตามอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม เช่น บ้านท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม บ้านท่าประทาย ตำบลเกิ้ง อำเภอเมืองมหาสารคาม บ้านท่างาม บ้านท่าตูม ตำบลท่าตูม อำเภอเมืองมหาสารคาม เป็นต้นซึ่งบ่งบอกถึงชื่อบ้านเหล่านี้จะต้องตั้งอยู่ติดลำน้ำชี ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีการประกอบอาชีพหาปลาหรือไม่ก็ทำมาค้าขายเพราะในสมัยโบราณมีการใช้การคมนาคมทางเรือในการขนส่งสินค้าจึงเรียกหมู่บ้านเหล่านี้ขึ้นต้นว่า “ท่า”

อภิปรายผล

1. การศึกษาการตั้งชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า การตั้งชื่อหมู่บ้านของจังหวัดมหาสารคาม โดยมากจะตั้งชื่อตามสภาพภูมิประเทศ เช่น บ้านกุดไผ่จ่อ บ้านกุดปลาตุก บ้านกุดรัง บ้านกุดเวียน บ้านบ่อใหญ่ บ้านหนองปลิง บ้านแก่งเลิงจาน ซึ่งชื่อเหล่านี้จะอยู่ใกล้แหล่งน้ำ แม่น้ำ ห้วย หนอง คอง บึง ชื่อหมู่บ้านที่เป็นชื่อต้นไม้ก็มีมาก เช่น บ้านเขวา บ้านโพธิ์ บ้านขี้เหล็ก บ้านค้อ บ้านม่วง บ้านดัว ซึ่งไปสอดคล้องกับแนวคิดของ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2520) ว่า วิธีการสังเกตเลือกที่ตั้งบ้านเมืองของคนไทยสมัยโบราณเขาดูลักษณะของต้นไม้หรือพืชบางชนิดบนดินบริเวณนั้นด้วย เช่น จะไม่ยอมไปตั้งบ้านเมืองบนโคกหรือเนินที่มีไม้เนื้อแข็ง (Hard Wood) เพราะบริเวณนั้นจะไม่ค่อยมีน้ำใต้ดินจะเป็นแหล่งกำเนิดของไม้เนื้อแข็งถึงจะมีน้ำใต้ดินอยู่แต่ก็ลึกมาก นอกจากนั้นยังพบว่ายังมีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญอีกหลายแห่ง เช่น ชุมชนโบราณบ้าน แกดำ อำเภอกำแพงแสน เต่าเผาบ้านเขียบ ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย ชุมชนบ้านโนนเมือง - เหิน ตำบลโนนราษี บ้านสนามตำบลเสือโก้ก อำเภอบ้านดุง เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้าน พบว่าในจังหวัดมหาสารคาม โดยมากเป็นชื่อในภาษาอีสานที่บ่งบอกลักษณะทางภูมิศาสตร์และต้นไม้เป็นส่วนใหญ่ ต่อมาจะมีการเปลี่ยนแปลงชื่อให้ทันสมัยและมีอิทธิพลจากส่วนกลางที่เข้ามาปกครองบ้านเมืองในสมัยใหม่และชื่อที่เปลี่ยนใหม่ก็จะมีคามหมายฟังดูแล้วไพเราะ เช่น ชื่อเดิมว่า บ้านโคกน้อยก็เปลี่ยนเป็น บ้านโนนศรีสวัสดิ์ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยมหาสารคามและมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม บ้านปลาขาว ก็เปลี่ยนเป็น บ้านสันป่าตองที่อำเภอนาเชือก เป็นต้นส่วนอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้าน พบว่าจังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดที่ไม่มีภูเขาบ้านนาภู บ้านนาทอง ที่อำเภอนาเชือกมีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านอาชีพของคนในหมู่บ้าน คือการทำอาชีพเจียรนไพลอยแห่งเดียวในภาคอีสาน บ้านแพ่ง อำเภอกอสมพิสัย เป็นหมู่บ้านเสื้อที่โด่งดังมานานหลายชั่วอายุคน บ้านหนองเขื่อนช้าง อำเภอมือ เป็นหมู่บ้านจำหน่ายเสื้อผ้าพื้นเมืองที่โด่งดังอีกหมู่บ้านหนึ่งในภาคอีสาน

ดังนั้น การศึกษาถึงการตั้งชื่อบ้าน ชื่อเมืองจึงให้ความรู้ทั้งทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรได้มีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านในท้องถิ่นอื่นๆ แล้วนำมาวิเคราะห์อย่างกว้างขวางในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม
2. ควรได้มีการศึกษาในเรื่องการขยายหมู่บ้านจากบ้านแม่และบ้านลูก
3. ควรจะได้มีการศึกษาในเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเรื่องของชุมชนซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่รอการศึกษา และการอนุรักษ์อยู่อย่างมากมาย เช่น วัฒนธรรมภาษาวัฒนธรรมการกิน และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2520). ของดีอีสาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2546). วิธีการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2527). การใช้ภาษาในการตั้งชื่อของคนไทย. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วนิดา ตรีสินธุรส. (2534). ชื่อบ้านนามเมืองในเขตอำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา. ปริญญาานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.